

Boganmeldelser.

Laurits V. Birck. Værditeori, en Analyse af Begrebet »Efterspørgsel og Tilbud«. I—II. København 1902. V. Oscar Sotoftes Forlag. (132 + 189 S.)

Ligesom flere tidligere Skrifter og Afhandlinger af Birck er den foreliggende Bog, der er fremkommen som en Afhandling for Erhvervelsen af den statsvidenskabelige Doktorgrad, præget af Forfatterens klare Logik. Den viser Evne til at tumle med den abstrakte Deduktion, parret med Interesse for og Forstaaelse af praktiske økonomiske Spørgsmaal. Den teoretiske Deduktion er for Birck ikke en Tankesport, men det er ham om at gøre at benytte den som et Middel til at komme dybere tilbunds i Forstaaelsen af det virkelige økonomiske Livs Fænomener. Derimod undgaar han ikke en Fare, som ligger nær for den, hvis Evner særlig gaar i Retning af teoretiske Ræsonnementer, nemlig Fristelsen til for hurtigt at bygge Broen fra den abstrakte Teori til Bedømmelsen af de faktiske — økonomiske og sociale — Forhold uden først at underbygge den med et solidt Erfaringsmateriale.

Eksempler paa denne Fejl og i det hele paa en Tilbøjelighed til for hurtigt at komme til et positivt Resultat, uden at have gennemarbejdet Problemet fra alle Sider, findes flere Steder i Bircks Skrift, og det er hovedsagelig paa denne lidt for store Hurtighed — som ogsaa giver sig Udslag i en vis Flygtighed i Bogens Sprogbehandling og i dens Udtalelser om den tidligere Litteratur — at de følgende kritiske Bemærkninger tager Sigte.

I Læren om Produktionsomkostningerne i anden

Boganmeldelser.

Laurits V. Birck. Værditeori, en Analyse af Begrebet »Efterspørgsel og Tilbud«. I—II. København 1902. V. Oscar Sotoftes Forlag. (132 + 189 S.)

Ligesom flere tidligere Skrifter og Afhandlinger af Birck er den foreliggende Bog, der er fremkommen som en Afhandling for Erhvervelsen af den statsvidenskabelige Doktorgrad, præget af Forfatterens klare Logik. Den viser Evne til at tumle med den abstrakte Deduktion, parret med Interesse for og Forstaaelse af praktiske økonomiske Spørgsmaal. Den teoretiske Deduktion er for Birck ikke en Tankesport, men det er ham om at gøre at benytte den som et Middel til at komme dybere tilbunds i Forstaaelsen af det virkelige økonomiske Livs Fænomener. Derimod undgaar han ikke en Fare, som ligger nær for den, hvis Evner særlig gaar i Retning af teoretiske Ræsonnementer, nemlig Fristelsen til for hurtigt at bygge Broen fra den abstrakte Teori til Bedømmelsen af de faktiske — økonomiske og sociale — Forhold uden først at underbygge den med et solidt Erfaringsmateriale.

Eksempler paa denne Fejl og i det hele paa en Tilbøjelighed til for hurtigt at komme til et positivt Resultat, uden at have gennemarbejdet Problemet fra alle Sider, findes flere Steder i Bircks Skrift, og det er hovedsagelig paa denne lidt for store Hurtighed — som ogsaa giver sig Udslag i en vis Flygtighed i Bogens Sprogbehandling og i dens Udtalelser om den tidligere Litteratur — at de følgende kritiske Bemærkninger tager Sigte.

I Læren om Produktionsomkostningerne i anden

Del følger Birck i Hovedsagen samme Vej som de fleste nyere Værditeoretikere. Det kunde maaske noget skarpere pointeres, at det, som særlig har givet Grænse-nyttelæren Betydning overfor de forskellige ældre Fremstillinger af Produktionsomkostningerne som det værdibestemmende Moment, netop er den Omstændighed, at Produktionsomkostningerne i intet Tilfælde er nogen fast Størrelse, men altid i større eller mindre Omfang paavirkes af den færdige Vares Værdi, altsaa af det, som de skulde bestemme. Skønt dette som sagt ikke er saa skarpt pointeret, fremgaar det dog indirekte af hele Fremstillingen af Læren om Produktionsomkostningerne, men hvad der kan være Anledning til at indvende mod denne, er den kategoriske Maade, hvorpaa de forskellige Virksomhedsgruppers Reaktion mod en forandret Efterspørgsel fastslaas. Ganske vist vises det, hvorledes der i alle Virksomheder er Tendens til at en forøget Efterspørgsel fremkalder højere Priser paa Raastoffer og højere Arbejdsløn, men alligevel slaas det fast som en Læresætning, at Industrien ved forøget Efterspørgsel arbejder med faldende Produktionsomkostninger, Haandværket med konstante og Landbruget med stigende. Denne Tredeling finder man ogsaa hos andre Forfattere, men den er i Virkeligheden alt for snæver overfor det praktiske Livs Mangfoldighed og vekslende Forhold. Af Sætningen om Industriens faldende Produktionsomkostninger er kun saa meget rigtigt, at en Udvidelse af den enkelte Bedrifts Størrelse under visse Forhold og indtil et vist Punkt bringer de relative Omkostninger ned. Men dels gælder det samme under visse Forhold om Landbruget, og dels er dette ikke eneafgørende med Hensyn til de prisbestemmende Produktionsomkostninger. Naar det i Prislæren gælder om at undersøge, hvorledes en forøget Efterspørgsel virker, er det fælles Udgangspunkt dette, at den har Tendens til at bevirke en Stigning i alle Raaprodukters Pris og forsaavidt altid forøgede Omkostninger, saaledes som man i enhver Opsvingsperiode kan bemærke det, f. Eks. med Hensyn til Byggevirksomhedens, Skibs- og Jærnbanebygningens Fordyrelse gennem stigende Priser paa Jærn, Træ, Sten, Cement o. s. v. Selv om Stordriften paa disse og lignende Omraader er mere rentabel end den mindre Drift, bliver dette Forhold ikke eneafgørende for de prisbestemmende Produktionsomkost-

ninger, fordi den forøgede Efterspørgsel ikke udelukkende kan tilfredsstilles gennem Udvidelse af de ældre Bedrifter, men kræver eller ialfald forårsager Oprettelsen af nye Bedrifter.

Med Hensyn til Rentefodens Bestemmelse kan jeg ikke være enig med Birck, naar han opfatter den tekniske Kapitals (Redskabers og Maskiners) Grænseproduktivitet som bestemmende for Rentefodens Højde. I Kapitlet »Fremtidsdiskonto« antydes i Lighed med Fremstillingen hos Jevons Forskellen mellem Nutids- og Fremtidsværdien som udelukkende psykologisk begrundet: »Ved at Fremtidens Nytte projiceres paa Nuets Plan, synes den os mindre, end den virkelig vil vise sig at være paa Nydelsens (eller Ofrets) Dag«. Det maa allerede overfor denne Opfattelse hævdes, at Forskellen mellem Vurderingen af Nutidsvarens og Fremtidsvarens Nytte ikke alene beror paa en Mangel paa Evne til fuldt ud at vurdere det, der ligger ude i Fremtiden, men ogsaa ofte bunder i et ganske reelt Forhold. For at tage et yderliggaaende Eksempel kan man gøre opmærksom paa, at for en Mand, der er i Færd med at sulte ihjel, har et Stykke Brød, der faas straks, en uendelig meget højere Værdi end Løftet om et Stykke Brød om et Aar. Afskygninger af dette Forhold træffer man overalt. Naar Arbejderen nøjes med en Løn, der er mindre end det færdige Produkt efter Fradrag af Driftsherreløn og andre Omkostninger, er Aarsagen hertil den, at han ikke kan vente, til Produktet foreligger i Form af færdige Forbrugsartikler, og at en mindre Løn nu derfor reelt har en højere Værdi for ham end et større Beløb paa et senere Tidspunkt.

Men hvad enten man nu lægger Hovedvægten paa det psykologiske Moment eller paa det reelle, bliver Resultatet i begge Tilfælde, at Renten bliver et Vederlag for Modtagelsen af nutidige Værdier, færdige Forbrugsartikler. Følgen heraf synes at være, at naar man søger at finde den Efterspørgsel og det Tilbud, som er bestemmende for Rentefodens Højde, maa det være Efterspørgselen efter og Tilbud af Nutidsværdien. Den Nytte, som danner Grundlaget for Renten, maa være Nyttens af det, som man efterspørger, naar man betaler Rente. Vil man hævde, at det er noget andet, nemlig den tekniske Kapitals Grænseproduktivitet, der

er bestemmende, maa man føre et Bevis derfor. For Bircks Vedkommende maa man vente paa den Udvikling, der vil kunne fremkomme i en eventuel tredje Del af Værditeorien, men det maa paa Forhaand betvivles, at han vil være i Stand til at føre Beviset. Det er i denne Henseende af Betydning, at Førelsen af et saadant Bevis efter min Mening ikke helt er lykkedes for en saa skarpsindig Tænkere som Knut Wicksell, skønt han har styrket sin Position ved den Definition, han har opstillet for Begrebet Grænseproduktivitet. Da Bircks Bevis ikke foreligger, har det for Sagens Skyld Interesse at se paa Wicksells, som findes dels i en Afhandling i »*Ekonomisk Tidskrift*» og dels i »*Föreläsningar i Nationalekonomi*«, særlig S. 181 ff. Wicksell knytter — ligesom Birck — sin Opfattelse af Rentefænomenet til Böhm-Bawerk, idet han i Overensstemmelse med denne holder paa, at Renten skyldes den højere Vurdering af »*Nutidsvarer*« overfor »*Fremtidsvarer*«, men hans særlige Synspunkt kommer frem, idet han nærmere analyserer Böhms tre Hovedgrunde til denne højere Vurdering, nemlig 1) Forholdet mellem Fornødenhed og Fornødenhedens Dækning i Nutid og Fremtid, 2) den subjektive Undervurdering af Fremtidens Fornødenhed og 3) de paa et tidligere Tidspunkt tilgængelige Produktionsmidlers eller Forbrugsmidlers tekniske Overlegenhed over dem, der først paa et senere Tidspunkt bliver tilgængelige. Her hævder W., at de to første kun har sekundær Betydning ved den egenlige produktive Kapitalanvendelse: »man kan ju icke antaga, att de som i produktionens tjenst använda lånat kapital, i allmänhet skulle på grund af väntade tillgångar i framtiden eller subjektiv öfverskattning betala mer i ränta, än de sjelfva faktisk förskaffa sig genom den tekniska kapitalanvändningen«. De to Synspunkter skulle derfor væsenlig kun spille en Rolle ved Spørgsmaalet om Kapitaldannelsen og dens Modsætning, det uproduktive Kapitalforbrug og Konsumtionslaanene. Ved Spørgsmaalet om Renten af de egenlige produktive Foretagender, Renten af Produktionslaanene, har man altsaa kun at tage Hensyn til den tredje Hovedgrund, Nutidsvarens tekniske Overlegenhed. Kapital er efter W.s Definition sparet Jordkraft og sparet Arbejdskraft, og Kapitalrenten bestemmes af Forskellen mellem den sparede

og den løbende Arbejds- og Jordkrafts Grænseproduktivitet. At der eksisterer en saadan Forskel beror atter paa »att löpande arbets- och jordkraft är i öfverflod för handen för de förrättningar, som den ensam kan verkställa, sparad arbets- och jordkraft deremot ej i samma grad täckar behovet i de många användningar, der den har företrädet, någonting som åter finner sin förklaring i de omständigheter, som begränsa kapitalbildningen«.

Mod dette og lignende Ræsonnementer maa efter min Mening bl. a. følgende indvendes: Kapitalrenten er ikke Betaling for Brug af de tekniske Produktionsmidler, og i det hele har den Sprogbrug, hvorefter »Kapitalen« identificeres med disse, samtidig med at Renten kaldes »Kapitalrente«, haft en uheldig Indflydelse paa Opfattelsen af Forholdet mellem Kapital og Rente. For Forstaaelsen af dette Forhold vilde det i Grunden være heldigere, om man vendte tilbage til Jevons' Definition af Kapital, hvorefter denne bestaar i de nutidige Subsistensmidler. Hvad der betales for paa Kapitalmarkedet, er nemlig netop Brugen af disse mod Forpligtelse til Præstation af Subsistens- (Forbrugs)midler paa et senere Tidspunkt, enten nu denne Forpligtelse faar sit Udtryk i, at man lover senere at levere dem (Laan), eller man straks præsterer et Arbejde, der først paa et senere Tidspunkt resulterer i Subsistensmidler (Arbejdslovningsforholdet).

Naar Wicksell kommer til et noget forskelligt Resultat ved at udelukke Böhm-Bawerks to første og utvivlsomst rigtige Hovedgrunde fra den produktive Kapitalanvendelses Omraade, er netop denne Udelukkelse efter min Opfattelse forfejlet. Det er naturligvis rigtigt, at den Driftsherre, der laaner Kapital, ikke giver mere i Rente, end han kan vente at faa ud af Produktionen, men her er ikke Kærnepunktet. Spørgsmaalet er hvorledes han selv opnaar at faa Rente ved Brugen af Kapitalen. Den fremkommer for ham i hans Forhold til Arbejderne, til Jordejere, til Sælgere af Maskiner o. s. v., og overfor alle disse gælder det netop, at de lader sig nøje med en Betaling, der er mindre end Produktets endelige Værdi, fordi de modtager denne Betaling nu, og fordi en mindre Betaling nu har større Værdi for dem end en noget større Sum senere. Grunden hertil er atter i første Række

»det olika förhållandet mellan behof och behofstäckning i nutid och framtid« eller, om man vil, Mangelen paa Evne til at kunne vente til Fremtiden. Naar W. har villet begrænse dette Moments Virkning til Kapitaldannelsen, altsaa til Tilbudssiden, og til den uproduktive Kapitalefterspørgsel, har det været mig om at gøre at søge at paavise, at det ogsaa spiller en Hovedrolle ved Efterspørgselen efter Kapital til produktivt Brug. At Polemiken herved er kommen til at rette sig mod Wicksell og ikke mod Birck, har som ovenfor sagt sin Grund i, at B. ikke i de hidtil udkomne Dele af Værditeorien har forsøgt noget Bevis. —

Særlig Paaagtning fortjener i anden Del Betragtningerne over Monopolpriser og Driftsherregævinst. Den i vore Dage saa stærkt tiltagende industrielle Kartellering og Sammenslutning har naturligt ført til, at de fleste nyere Fremstillinger af Nationaløkonomiens Teori beskæftiger sig langt mere med Monopoler og Monopolpriser end de ældre. Bircks Fremstilling af Monopolpriserne er interessant og tankeklar; dog maa det beklages, at den helt igennem behandler Følgerne af det absolute Monopol, da Kartellerne og Sammenslutningerne som Regel kun skaber en relativt foretrukken Stilling paa Markedet, men ikke fuldstændig udelukker al Konkurrence. Særdeles tankevækkende er ogsaa Kapitlerne om Driftsherregævinsterne Opstaaen, og naar Forfatteren kommer til det Resultat, at de store Formuers Fremkomst som Regel skyldes Differentialrenter, d. v. s. dels Jordrenteindtægt og anden Monopolgevinst, dels specielle Driftsherregævinster, som enten hidrører fra særligt Held eller særlig Dygtighed, da er dette uden Tvivl overensstemmende med almindelig Erfaring. Med Hensyn til disse Indtægters økonomiske Betydning bliver Forfatterens Dom af og til for kategorisk. Naar han betegner en Husmæglers Provision ved et Ejendomssalg eller en Sagførers eller Bankiers Fortjeneste ved Omdannelsen af en Forretning til et Aktieselskab som en Gevinst, der er opnaaet uden at der er gjort nogen samfundsmæssig Nytte (uden at Samfundets Rigdom er forøget), saa er der jo ingen Tvivl om, at der gives Tilfælde, hvor noget saadant sker. Men at opstille det som en almindelig nationaløkonomisk Regel giver Anledning til Misforstaaelse. Ikke alene er der jo ved begge de nævnte

Arter af Forretninger skabt Nytte for de to Parter, Køberen og Sælgeren; men ogsaa med Hensyn til Samfundet som Helhed maa der som oftest være Formodning for, at Transaktionen er fordelagtig. En Ejendom maa ved Salget antages at gaa over paa en Haand, der kan udnytte den mere økonomisk end Sælgeren, og Aarsagen til en Privatforretnings Overgang til et Aktieselskab vil ogsaa hyppigst være den, at Forretningens økonomiske Videreførelse af den ene eller anden Grund i højere Grad betrygges ved Overgangen. Aarsagen kan f. Eks. være den, at Ejeren ikke selv disponerer over de Kapitaler, der kræves til en nødvendig eller hensigtsmæssig Udvidelse af Driften, eller at han af personlige Grunde ikke kan vedblive at bestyre den. At der gives Tilfælde, hvor disse Forudsætninger ikke holder Stik, berettiger ikke til i al Almindelighed at stemple disse Provisioner som Indtægter, der opnaas uden økonomisk Modydelse.

Et andet Spørgsmaal er, om de ikke som oftest er for høje, og det kan i og for sig have Interesse at se, om der er Momenter, der kan foraarsage, at saadanne Tjenester betales med et større Beløb end det, der svarer til deres virkelige Nytte for den, hvem de ydes. Et saadant Moment er det, at de fastsættes efter visse Sædvaner, og i det hele danner de sædvanemæssigt fastsatte Priser et interessant Afsnit af Prislæren. Hertil kommer i Henseende til Fortjenesten ved Stiftelsen af Aktieselskaber o. l., at disses Beløb bestemmes bag Kulisserne, saa at de virkelig interesserede Parter, Aktionærerne, ikke faar synderligt at vide om, hvor meget de betaler. Dette er Grunden til, at mange, der iøvrigt er Modstandere af en i Aktieselskabernes Drift indgribende Aktielovgivning, dog kan bifalde en Lovgivning, hvis Formaal er at fremskaffe den størst mulige Offenlighed i Henseende til alt, hvad der vedrører Stiftelsen af Selskaberne.

Det er utvivlsomt, at mange Aktieselskaber tynges af de store Provisioner ved Stiftelsen, hvortil ofte yderligere — i Sammenligning med private Forretninger — kommer store Administrationsudgifter paa Grund af det omstændelige Apparat med Direktion, Bestyrelse, Kontrolkomité o. s. v. Naar Birck imidlertid ved sine Betragtninger over Aktieselskabers Rentabilitet lægger Hovedvægten paa et andet Punkt, nemlig Kapitalisa-

tionen af Driftsherregevinsten, har han sikkert peget paa et Punkt af Betydning; men det gaar her som saa ofte, at han overdriver Værdien af denne ene Faktor og fastslaaer et Resultat, som den rent teoretiske Betragtning ikke kan frembringe, men som kun kan fremkomme gennem en omhyggelig statistisk Behandling af det foreliggende Erfaringsmateriale. Teoretisk kan man spørge, om det overhovedet er økonomisk rigtigt, at man, d. v. s. et Aktieselskab, køber en bestaaende Virksomhed og i Købesummen betaler et Beløb for det Udbytte, som Virksomheden kan formodes at give i Kraft af det Marked, den allerede har vundet, de særlige Afsætningsforhold, den raader over o. s. v. Herpaa maa Svaret være, at et saadant formodet Udbytte er en Faktor, hvis Værdi er ganske ligeartet med den Værdi, som man overhovedet altid betaler for, naar man køber enten en Genstand, hvori Kapital er fastgjort, f. Eks. en Maskine, en Fabriksbygning, et Skib o. s. v. eller et Jordstykke og andre naturlige Produktionsmidler. Alle saadanne Ting henter ogsaa deres Værdi fra det Udbytte, som de kan formodes at ville give. At Beregningen kan slaa fejl, gælder i begge Tilfælde. Det kan ske, at Udbyttet af det Beløb, som man betaler for en Forretnings »Goodwill«, udebliver, men det kan ogsaa hænde, at et Dampskib, som man køber eller lader bygge, ikke opsejler de Fragter, som man har gjort Regning paa. Naturligvis ansættes den kapitaliserede Værdi af en Driftsherregevinst særdeles ofte for højt. I denne Henseende kan der jo ogsaa peges paa, at den livlige Stiftelse af Aktieselskaber oftest foregaar i kapitalrigelige Tider, og at Kapitaliseringen derfor beregnes paa en lovlig lav Rentefod; men hvis man vil fastslaa det som en Regel, at de Beløb, der betales for kapitaliserede Driftsherregevinster, er for høje, og at de fremkalder en almindelig Aktieselskabsmisère, maa man føre et statistisk Bevis derfor, og den umiddelbare Betragtning af f. Eks. de danske Aktieselskabers gennemsnitlige Udbytte giver ikke Betragtningen Ret. En Oversigt over Kursen paa de paa Københavns Børs noterede Aktier sammenholdt med Selskabernes Udbytte vil f. Eks. vise, at selv i Forhold til den højest noterede Kurs i Perioden siden 1895 giver det nuværende — gennemgaaende ikke høje — Udbytte en rimelig For-

rentning for det overvejende Flertal af Selskaberne. — En ugunstig Omstændighed, der kan knytte sig til Driftsherregevinsterne Kapitalisation gennem Forretningernes Salg til Aktieselskaber, nemlig det socialt set uheldige i, at enkelte Personer pludselig kommer i Besiddelse af store kontante Kapitaler, er her ladt ude af Betragtning, fordi den ikke er særlig fremhævet i den foreliggende Behandling af Emnet.

Naar Birck lægger stærk Vægt paa, at Udebliven af et forventet Udbytte spiller en saa stor Rolle for Aktionærerne, fordi den ikke alene forringer deres aarlige Indtægt, men ogsaa deres Aktiers Kapitalværdi, da har dette Forhold ikke saa stor Betydning, som han synes at tillægge det. Aktiernes Kurs bevæger sig stadig op og ned — ikke alene paa Grund af det vekslende Udbytte, men ogsaa under Paavirkning af den skiftende Rentefod. Men for den, der har anlagt Kapital i Aktier og ikke har gjort det for at spekulere i Kursen, men for at beholde dem og tage Udbytte af dem, kan en Nedgang i Kursen i og for sig være ligegyldig, naar den ikke netop indtræffer paa et Tidspunkt, hvor han af en eller anden Grund er tvungen til at sælge. En Sammenligning f. Eks. med de Farer, der kan opstaa ved Svingninger i Landejendommenes Værdi, vil vise en betydelig Forskel mellem de to Forhold. Naar en Landmand har købt eller ved Arvedeling faaet udlagt en Ejendom til en for høj Pris, og den som Følge deraf er betyngtet med Prioriteter, hvis Rente under forandrede Konjunkturer kan komme til at overstige dens Udbytte, er ikke alene hans egen økonomiske Eksistens truet, men det gaar tillige ud over Ejendommens økonomiske Drift. Paa den anden Side gaar en særlig lav Pris ved Arvedelingen ud over de Arvinger, der ikke overtager Gaarden. Ved Aktiernes Kurssvingninger gør lignende Forhold sig i Regelen ikke gældende, dels fordi Andelen i det enkelte Selskab som oftest aldeles ikke er bestemmende for Ejerens hele økonomiske Forhold, og dels fordi Aktierne ved en Arvedeling kan sælges eller overdrages paa saadanne Maader, at Resultatet hverken begunstiger eller foruretter nogen enkelt af Arvingerne.

At et Skrift om Værditeorien giver Anledning til saa forskelligartede Betragtninger som de foran anførte — foruden adskillige andre, der fra flere Sider frem-

kom under den mundtlige Doktordisputats — er et Bevis paa, at Bogen sætter mange Tanker i Bevægelse. Forfatteren er ikke bange for at give sig i Kast med betydningsfulde Problemer, og selv om hans Løsning af dem ikke altid tilfredsstiller fuldt ud, yder han dog betydelige Bidrag til Forstaaelsen. Der er al Anledning til at spaa ham en Fremtid som nationaløkonomisk Forfatter.

E. Meyer.

Gustav Bang. Kapitalismens Gennembrud. København 1902. Gyldendalske Boghandels Forlag. (351 Sider).

Det er Dr. Bangs Agt at skrive Kapitalismens Drama. Den foreliggende Bog, der behandler Kapitalismens Gennembrud, giver kun Dramaets første Akt. De to følgende Akter, Kapitalismens Verdensherredømme og dens begyndende Opløsning, skal behandles i to senere selvstændige Fremstillinger.

Det er et stort og fortjenstfuldt Maal, Dr. Bang har sat sig, og som Historiker og habil Stilist medfører han adskillige Betingelser for at løse sin Opgave, at give den store Læseverden en almenfattelig Fremstilling af Samfundsudviklingens Gang. At Forf. er Socialist, gør ham ingenlunde uegnet til Opgavens Løsning. Det skærper hans Blik for Udviklingens tragiske Sider og sikrer ham i hvert Fald ganske mod at blive blændet af den Æventyrglorie, hvormed Traditionen har omgivet Frikonkurrencen paa den klassiske engelske Jordbund.

Thi om England er Talen i den foreliggende første Del af Bangs Værk. Skildringen af Haandværket og Lavsvæsenet gives vel — som naturligt er — nærmest paa tysk og dansk Grund, men med Hus- og Fabriksindustriens Opkomst forlægges Scenen til England, og Bogen bliver saaledes faktisk en Bog om Englands sociale Udvikling til op mod forrige Aarhundredes Midte.

Kapitalismen er en af de socialistiske Udtryksmaader, som begynder at vinde Hævd, og det er ogsaa et godt og rammende Udtryk. Det er dog — navnlig af Hensyn til den Læseverden, Bogen henvender sig til — at beklage, at Forf. ikke giver en præcis Definition af dette Udtryk. Han bestemmer det kun ad indirekte